

УДК 368.5

АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

***С. І. Данилюк, здобувач
Т.П. Кальна-Дубінюк, доктор економічних наук***

Розглянуто агрострахування в Україні, його міжнародний досвід, поточний стан в Україні та перспективи подальшого розвитку.

Агрострахування, оцінка ризиків, агропромисловий комплекс, сільськогосподарська продукція, Аграрний Страховий Пул.

Аграрний потенціал України з кожним роком привертає все більше уваги великих іноземних інвесторів і банківського сектора. Більшість із них з оптимізмом дивляться на можливості фінансування розвитку агробізнесу.

За даними 2011–2013 рр. кредитні портфелі банків у сільському господарстві стали найменш збитковими порівняно з іншими галузями економіки. У зазначений період показники «проблемних» кредитів у сільському господарстві перебували на рівні нижче 5 %. Загальний обсяг виробництва сільгосппродукції в Україні становить близько 10 % у структурі ВВП країни, що істотно впливає на її економічні показники й наповнюваність бюджету. Сільгоспвиробництво – єдина галузь економіки, яка не постраждала під час кризи 2008 р. Починаючи з цього періоду, у сільському господарстві України спостерігається стабільне зростання, а середня рентабельність виробництва вже кілька років підряд залишається на рівні 19–20 % і продовжує плавно підвищуватися, досягаючи понад 30 % в окремих господарствах.

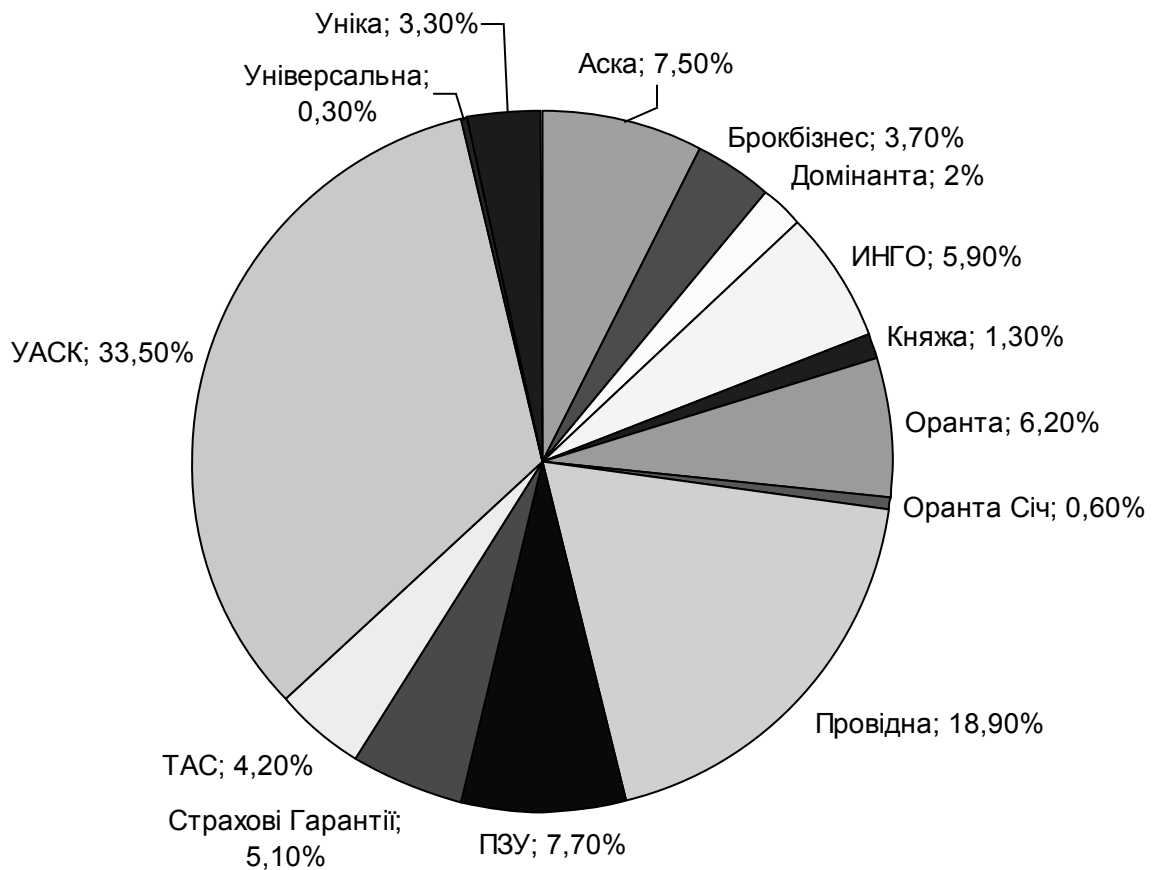
Мета дослідження – розглянути поточний стан агрострахування в Україні, його міжнародний досвід та оцінити перспективи розвитку.

Виклад основного матеріалу. У 2012 р. з'явилися деякі позитивні зрушення в державній структурі управління аграрними ризиками в Україні. Прийнято закони про страхування та агрострахування з державною підтримкою, введена практика ліцензування агрострахової діяльності. У 2012 р. був створений Український Аграрний Страховий Пул з метою створення єдиного центру управління ризиками за програмами державних закупівель зернових, Аграрного Фонду та контролю реалізації програми державної підтримки в агрострахуванні. Позитивним індикатором ринку є те, що Український Аграрний Страховий Пул виконує поставлені перед ним завдання (таблиця). Підтвердженням цього є те, що протягом осені 2012 р. – весни 2013 р. страхові компанії, члени Аграрного Страхового Пулу, уклали 982 договори страхування врожаю зернових і технічних культур (рис.). Сума відповідальності страховиків склала 3,2 млрд грн, при цьому сума зібраних страхових премій склала більше 100 млн грн. Урожай сільськогосподарських культур був застрахований на загальній площі понад 486 тис. га. Станом на 01.09.2013 р. страхові компанії вже заплатили відшкодувань на загальну суму 7,9 млн грн. Причиною незначних виплат 2013 р. стали сприятливі погодні умови. Ризикові події фіксувалися переважно в південних регіонах України (Херсонська, Миколаївська, Запорізька області та АР Крим). Основною причиною недобору врожаю стала весняна посуха, яка спостерігалася у вищезазначених регіонах у квітні–травні поточного року.

**Зведені дані за страховими компаніями
(осінь–зима 2011–2012 рр.)**

Показник/ Компанія	К-сть дого- ворів	Застра- хована площа (га)	Страхова сума (грн)	Сума премій (грн)	Сума ви- плат (грн)	К-сть ви- плат
Аска	90	31189,89	20127858,38	2551826,95	1022022,97	27
БрокБізнес	5	2777,70	8574316,79	512472,73	2047617,00	2
ИНГО Україна	108	72170,52	146865460,35	6738481,85	10110578,81	28
Оранта	85	24017,68	33842604,83	2180270,95	8077603,83	40
Оранта-Січ	7	2092,00	2004800,00	50120,00	0,00	0
Провідна	37	12307,19	16713774,74	1375100,88	631614,35	7
ТАС	71	10245,20	25224307,36	1314122,07	1033488,08	7
УАСК	158	21001,62	118169747,66	16627137,76	8745604,29	63
Універсальна	3	1025,00	2624663,00	216934,78	0,00	0
UNIQA	29	18446,10	20630526,89	811639,63	734597,22	13
PZU УКРАЇНА	18	7996,12	10063626,12	479751,15	1384010,05	8
Усього	611	203269,02	404841686,12	32857858,75	33787136,60	195

У перерахованих нововведеннях існують свої прихильники й противники. Так, міжнародна практика підтверджує, що всі організаційні кроки, зроблені в правильному напрямку, стимулюють розвиток агрострахування та захист сільгоспвиробників.

Рис. Кількість договорів

Міжнародна практика та українські реалії. Система ліцензування агрострахування широко поширена у світі [1]. Канада, США, Іспанія – успішні приклади практики ліцензування на ринку. Аналоги Пулу існують і активно розвиваються більше 7 років у Туреччині й близько 40 років в Ізраїлі. У більшості країн присутній регулятор ринку, що є аналогом Українського Нацкомфінпослуг.

Міжнародний досвід свідчить, що саме програми державної підтримки агрострахування дали потужний поштовх до розвитку галузі. (Приклад – Польща й Туреччина, 2005 р.) У Туреччині на початковому етапі (2005 р.) збори страхових премій склали всього 12,5 млн євро, а в 2013 р. перевищили 250 млн євро. Збільшення обсягів ринку в 20 разів за 8 років розвитку агрострахування – реальний приклад. Маючи подібні моделі для порівняння, потенціал ринку України легко зрозуміти.

Оцінити реальний потенціал ринку не складно. Підходи формальної логіки й використання підтверджених статистичних даних дозволить легко порахувати обсяги закупівель зерна за державними програмами (більше 1 млн т), кількість договорів членів Пулу (527) й оглянуті площі (більше 300 тис. га) за сезон 2012–2013 рр. Заявлені дані взяті зі статей і прес-релізів державних органів за липень–серпень 2013 р. за середньої врожайності 30 ц з гектара. Фактично сума страхових премій, що оцінюється, зібраних страховиками в 2013 р. тільки за державними програмами становить понад 80 млн грн.

Державні програми закупівлі в 2012–2013 рр. перший раз реалізовувалися за реальними ринковими страховими тарифами й контролювалися на всіх етапах агростраховим Пулом. У попередні роки, до появи Пула, такі програми страхувалися «формально»: ставки премій були невисокими, але й виплат агровиробники не очікували. Виконувалися формальні вимоги законодавства. Сумарна оцінка потенціалу ринку агрострахування в 2014 р., включаючи держпрограми й добровільне страхування, складає понад 200 млн грн. Запровадивши обіцяне субсидування страхування з державною підтримкою, збори премій у майбутньому році можуть перевищити 300 млн грн.

Погодні умови та очікуваний низький рівень збитковості на ринку в 2013 р. може послужити поштовхом для активного розвитку агрострахування в країні. Очікуваний рекордний урожай є важливим чинником підвищення платоспроможності агровиробників, оскільки вони знають, що такий хороший рік є далеко не кожним, тому важливо використовувати можливості, які надає сприятливий рік.

У світі існує достатньо прикладів, коли агрострахування без участі держави займає більше 60 % ринку. Аргентина й Нова Зеландія – це приклади таких країн. Класичний механізм – на початковому етапі держава надає активну підтримку, з роками знижуючи рівень субсидій, поступово виходячи з цього процесу, а ринок продовжує розвиватися самостійно. Окремих програмам все ж продовжують надаватися субсидії, але для окремих стратегічно важливих культур або типів виробництва.

Реалізація існуючих планів держави щодо впровадження субсидованого агрострахування може істотно підштовхнути ринок України до розвитку. Важливо, щоб цей процес був прозорим і зрозумілим для всіх учасників ринку. Це працює в більшості країн, де страхування аграрних ризиків розвивається, і покриває більше 50 % усього виробництва.

Слід зазначити, що Туреччина, за нинішніх зборів премій в агрострахуванні (250 млн євро), оцінює покриття власного ринку агровиробництва трохи більше ніж на 10 %. Особливістю турецького агроринку є те, що виробництво сконцентровано на високорентабельних культурах – овочах і фруктах. Збитки за такими культурам значні й можуть перевищувати сотні тисяч євро на 1 га вирощуваних культур. Україна в 2013 р. стала першою з країн СНД, у якій запущена добровільна програма страхування якості яблук. Програма реалізовується фахівцями Агроіншуранс Інтернешнл разом зі страховою компанією PZU Україна. Активний інтерес до програми проявили виробники яблук продовольчої якості в різних регіонах країни. У наступному році планується інтенсивний розвиток цієї програми, яка почне працювати з червня 2014 р. Початок роботи подібних програм та активний інтерес агровиробників до них є ще одним важливим індикатором готовності ринку до розвитку.

Оцінка ризиків у сільському господарстві. Заморозки, вимерзання, льодова кірка, випрівання, пилова буря, смерч, повінь, шквал, град, ґрунтова й атмосферна посухи – це всього лише деякі ризики, які можуть істо-

тно вплинути на показники виробництва цілих регіонів України. Захист від їх впливу механічними методами практично неможливий.

Агрострахування є головним і найважливішим інструментом управління ризиками [2]. Усі альтернативи агрострахування, такі як протиградові сітки, системи зрошення та іригації, вітрові установки в садах, вимагають капітальних вкладень на етапі їх придбання і встановлення. Захищають вони тільки від деяких типів ризиків, а більшості агровиробників в Україні це просто не по кишені.

В оцінці впливу погодних ризиків Україна просунулася значно далі своїх найближчих сусідів у СНД. У 2012 р. успішно пройшла перша державна сертифікація фахівців з проведення оглядів і врегулювання ризиків в агросекторі. При чому кількість сертифікованих експертів у країні на сьогодні налічує 32 людини. Ці фахівці є переважно співробітниками страхових компаній і компаній, що спеціалізуються на проведенні оглядів та врегулювання ризиків в агросекторі. Ринок гостро потребує появи сюрвеєрських компаній, у яких застосування інтернет-технологій та дотримання суворо регламентованих норм і етапів проведення оглядів стане певним єдиним стандартом, прийнятим на міжнародному ринку. Наприклад, у Туреччині зараз потреби ринку задовольняють 800 спеціалістів у рослинництві й близько 800 експертів у тваринництві. Існуючі сертифіковані експерти в Україні спеціалізуються тільки в рослинництві, тому не складно оцінити потенціал цього ринку послуг, тісно пов'язаного з агрострахуванням та моніторингом для цілей фінансування. На ринку України вже спостерігається пошук нових і змін в стандартах проведення таких оглядів. У середині 2013 р. інтернет-порталами з підбору персоналу зафіксована активність. Так, на ринок починають входити нові компанії, які готові активно розвивати цей сегмент із застосуванням міжнародних стандартів. Уже найближчим часом можна прогнозувати перехід до нового рівня надання послуг оглядів та врегулювання ризикових подій в агросекторі. Чи відбудеться це в рамках існуючих сюрвеєрських компаній або з приходом нових гравців на ринок, покаже час. Одне відомо точно, що на ринку ризик-менеджменту в сільському господарстві продовжують відбуватися позитивні зміни.

Що стосується ризик-менеджменту у фінансовій сфері, то доступність фінансування в сільському господарстві безпосередньо пов'язана з якістю та ефективністю оцінки ризиків на полях. Як вже було сказано, банки активно цікавляться аграрним сектором і готові надавати різні фінансові інструменти виробникам для розвитку бізнесу.

Зміни в підходах до оцінки ризиків продовжать вже розпочату тенденцію відмови фінансових інститутів від «формального» страхування та переходом до «реальних» страхових тарифів. Ці зміни дозволять розглядати посіви сільськогосподарських культур і врожай як основу заставного кредитування в цілях фінансування і кредитування, що виділяється. Раніше банки вважали за краще мати заставу у вигляді грошових депозитів, нерухомості, техніки, але у таких заставних об'єктах обмежений потенціал і можливості. Страхування посівів та врожаю розширює можливості

фінансування і суттєво збільшує участь банківського сектора в сільському господарстві, що принесе додаткові дивіденди сільгоспвиробникам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використовуючи стандартні методи (SWAT аналіз) для оцінки ситуації на ринку, з усього сказаного можна зробити такі висновки:

- в Україні створена й продовжує розвиватися інфраструктура, яка необхідна для розвитку програм управління ризиками в агросекторі. Позитивні зміни спостерігаються і в суміжних областях – це сильна сторона;

- учасникам ринку поки не ясно, наскільки ефективно чиновники зможуть розпорядитися наявною законодавчою базою та інфраструктурою, що створюється. Це – слабка сторона;

- політичні рішення керівництва країни можуть представляти як серйозні загрози, так і відкрити великі можливості ринку. Різниця «загроз» і «можливостей» у цьому контексті полягає в тому, що «загрози» можна легко створити незрілими й спонтанними політичними рішеннями, а потім ще довго виправляти помилки; «можливості» необхідно вміти розглянути, розвинути та вміло використати.

Яким буде вибір Української держави, на даний момент визначити складно. Однозначно можна сказати, що подальший вибір задасть курс розвитку сільського господарства та страхування аграрних ризиків як мінімум на найближчі 2–3 роки. Залишається сподіватися на мудрість чиновників та їх глибоку зацікавленість у розвитку агросектору як стратегічного сегмента економіки України.

Список літератури

1. Вубина К. Е. Тенденции развития мирового рынка страхования / К. Е. Вубина, М. Ф. Галуза. – М. : Анкил, 2000. – 314 с.

2. Портал про страхування сільськогосподарських ризиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agroinsurance.com>.

Рассмотрено агрострахование в Украине, его международный опыт, текущее состояние и перспективы дальнейшего развития.

Агрострахование, оценка рисков, агропромышленный комплекс, сельскохозяйственная продукция, Аграрный Страховой Пул.

Agricultural insurance in Ukraine, its international experience, current status and prospects for further development are considered.

Agricultural insurance, risk assessment, agroindustrial complex, agricultural products, Agricultural Insurance Pool.